

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА
доктора мистецтвознавства, професора
РОГОТЧЕНКО Олексія Олексійовича
на дисертацію **КУРЦЕВОЇ Олени Вячеславівни**
«ОСОБЛИВОСТІ ДИЗАЙНУ ОСВІТНІХ САЙТІВ ТА ПОРТАЛІВ:
ХУДОЖНЬО-ОБРАЗНІ ЗАСОБИ ВИРАЗНОСТІ»
подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю
«022 Дизайн» (галузь знань 02 – Культура і мистецтво)

Ступінь актуальності обраної теми. На постіндустріальній стадії розвитку, яку переживає європейська цивілізація, поширення знань складає одну із нагальних потреб. Інтенсивність та насиченість інформаційного потоку, швидкі темпи розвитку технологій в різних сферах діяльності людини зумовлюють швидкі темпи старіння знань в сучасному суспільстві, внаслідок чого значна частина інформації, отриманої під час традиційно передбаченого етапу навчання у ВНЗ, потребує постійного оновлення. Отже, в сучасному світі, де інформаційні технології набувають все більшої уваги, освітній процес опинився в фокусі уваги значної частини суспільства.

З огляду на це вкрай важливим фактором безперервного розвитку економіки країни, а також показником високого рівня професійної компетентності фахівця є процес постійного навчання кадрів, що висуває безперервність на провідне місце у списку пріоритетних якостей освітнього процесу. В свою чергу, найпотужнішу роль у забезпеченні безперервності здобуття знань є веб-освіта. Сучасні технології, зокрема, інтернет-освітні портали та сайти, здатні вирішувати нові завдання, оскільки допомагають в отриманні необхідної інформації та здійснюють її фільтрацію і локалізацію. Портал має вирішувати конкретні завдання, цілеспрямовано працювати на інтереси попередньо визначених груп користувачів. Практика впровадження діяльності масштабних відкритих освітніх платформ існує в світі вже більше, ніж десять років, і такий спосіб здобуття освіти шириться і набуває популярності, особливо за кордоном. Однак, сама форма такого розповсюдження знань, його інструмент передбачають полегшення в доланні усіх можливих кордонів та обмежень. Надзвичайно цінними здобутки

електронної освіти виявилися на сучасному етапі. Однак, стосовно України варто відзначити, що потреба у тимчасовій заміні очного навчання дистанційним, поява змішаних форм навчання у школах та ВНЗ, виявила і його слабкі сторони та в свою чергу сприяла процесу розвитку і вдосконалення електронних освітніх ресурсів, що обумовлює актуальність дослідження веб-дизайну освітніх сайтів та порталів, оскільки суттєво впливає на сприйняття ресурсу відвідувачем і є одним із факторів, що формує користувацький попит на отримання знань з того чи іншого ресурсу.

Тому вважаю, що тема дисертації КУРЦЕВОЇ Олени Вячеславівни є актуальною, особливо в розрізі того, що в Україні ця складова освітнього процесу значно відстає від провідних світових лідерів – таких ресурсів як Coursera, edX, Khan Academy, MIT OCW, Udemu, OpenLearning та інших. В Україні піонери онлайн-освіти – українська платформа курсів Prometheus та Відкритий Університет Майдану ВУМ (vum.org.ua) – перша дистанційна платформа громадської освіти в Україні, започаткована після подій 2014 року. Тож запропоноване дослідження має сприяти посиленню конкурентноспроможності веб-освіти у галузі вищої освіти в Україні, а також її інтеграції в європейський і світовий освітній простір. Освітні портали мають свої особливості, як в семантичному плані, так із точки зору ергономіки і дизайну. Однак, значення та роль дизайну у формуванні ставлення до сайту заслуговує на окрему увагу.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, рекомендації та висновки дисертації спираються на самостійні дослідження автора, що включають аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури із зазначеної проблематики; формування концептуального бачення історіографічної ситуації, досліджені основних напрямків розвитку; аналіз зарубіжного досвіду таксономії навчальних веб-сайтів; запропонованні типологію вітчизняних освітніх веб-сайтів та порталів на основі критеріїв візуальної репрезентації та засобів художньої виразності; досліджено та

охарактеризовано основні компоненти системи виражальних засобів; сформульовано коло рекомендацій щодо використання системи.

Викладені в дисертаційній роботі основні положення є достатньо обґрунтованими. Вони базуються на фундаментальних положеннях сучасної науки, результатах дослідження українських та зарубіжних вчених, робах веб-дизайнерів, відомих фахівців-дизайнерів, а також знаннях та досягненнях суміжних галузях, зокрема освітньої.

Для вирішення поставлених завдань було використано загальнонаукові методи та спеціальні методи. У рамках першої групи найбільше значення мали методи узагальнення, аналізу та синтезу, дедукції та індукції, а також методики порівняльного аналізу у контексті загальнонаукового гуманітарного підходу. Достовірність основних положень дисертації підтверджується рядом доведених теоретичних положень, фактами, аналітичними даними, які наведені як ілюстрації, світлинами, виконаних під керівництвом автора (Додатки Альбом ілюстрацій, таблиці), апробація на науково-практичних конференції та публікаціями у фахових виданнях.

Достовірність і наукова новизна одержаних результатів. Вказаним вище підтверджується також достовірність одержаних результатів. Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній вперше проаналізована актуальна українська та зарубіжна наукова література із зазначеної проблематики; сформовано концептуальне бачення ситуації, досліджені основні напрямки розвитку проблеми.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні положення були оприлюднені у 3 наукових публікаціях. Всі вони (3 публікації) у виданнях, що включені до переліку МОН України. Також 3 публікації за темою дисертації оприлюднено у збірках матеріалів та тез доповідей наукових конференцій, з яких 1 – за кордоном.

Практичне значення результатів дослідження. Воно полягає в тому, що основні положення дисертації, фактологічний матеріал можуть бути використані у подальшій розробці окресленої теми та практичній діяльності

веб-дизайнерів, особливо у напрямку проектування інтернет-ресурсів для завдань освіти та науки. Окремі теоретичні узагальнення проведеного дослідження можуть бути корисними для студентів напрямків «Графічний дизайн», «Мультимедійний дизайн».

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. За своєю структурою дисертація на тему «Особливості дизайну освітніх сайтів та порталів: художньо-образні засоби виразності», укладається у чітку послідовну форму, де у початкових розділах аналізується джерельна база та типологічні характеристики дизайну освітніх сайтів і порталів, а в заключній частині роботи синтезуються виражальні засоби у методологій проектування освітніх сайтів та порталів. Дисертаційна робота викладена на 225 сторінках машинописного тексту, складається зі вступу, 4 розділів, загальних висновків, списку використаних джерел та додатка, якій містить альбом ілюстрацій і таблиці. Обсяг основного тексту дисертації складає 153 сторінок друкованого тексту. Робота ілюстрована 64 сторінками та 7 таблицями. Список використаних джерел містить 112 найменувань.

У **вступі** дисертантка розкриває загальну характеристику роботи, формулює мету дослідження, об'єкт і предмет дослідження, окреслює наукові і прикладні задачі. Продемонстровано, що аналіз стану дослідженості проблеми засвідчує актуальність та важливість розглянутих та проаналізованих питань. У історіографічному контексті проблематика художньо-образної складової у дизайн-рішеннях навчальних та освітніх веб-сайтів та порталів узагальнена у межах таких тенденцій:

А) в історико-хронологічному аспекті вивчення зазначеної проблеми не є рівномірним; окремі часові періоди (наприклад, 1990-ті – поч.2000-х) та етапи у розвитку (наприклад, етап трансформації візуальної культури протоколів HTML) практично не розглянуті в художньо-образному сенсі;

Б) в межах компаративного аналізу є очевидним неузгодженість дослідження дизайн-практик західного та східноєвропейського просторів, а

також очевидне нехтування з боку вітчизняних дослідників академічно-науковим досвідом країн, що розвиваються;

С) у контексті формально-стилістичного аналізу, а також вивчення стильової «іконографії» в образному репертуарі дизайн-рішень веб-сайтів і порталів для освіти та навчання присутні суттєві змістовні прогалини; нами встановлено, що подібні лакуни пов'язані, передусім, із загальною тенденцією актуалізації вивчення функціональних та утилітарних змістів дизайну, що відсуває на другий план проблематику аналізу системи виражальних засобів та вивчення естетичного генезису.

У **другому** розділі авторкою досліджуються та визначається типологічна характеристика дизайну освітніх сайтів та порталів, що потребує окремої уваги до визначення та обґрунтування критеріїв типології дизайну. Універсальна типологія містить два основних (наскрізних) типи освітніх веб-ресурсів: представницький та навчальний, які визначені та обґрунтовані на основі критеріїв:

- а) спорідненості інформаційних повідомлень;
- б) специфіки користування інформаційними повідомленнями;
- с) особливостей візуально-образної репрезентації контенту.

Типологія за критерієм базових дизайн-рішень ідентифікує веб-ресурси більш глибоко, використовуючи компоненти художньо-образних рішень як маркери того чи іншого типу дизайну. З нашої точки зору, в її рамках не йдеться про ідентифікацію конкретних композиційних, тоново-колірних або стильових ідей, оскільки за основу беруться більш універсальні критерії функціонального характеру. У контексті зазначених критеріїв виділено три типи, які найкраще репрезентуються через інтерпретаційні можливості дизайн підходу, а саме: корпоративний, креативний та респонсивний дизайн-підхід. Окремою підсистемою в загальній типології освітніх веб-ресурсів виступає жанрова таксономічна парадигма, яка використовується дослідниками переважно для визначення ієрархії форм репрезентації контенту сайтів. Показано, що баланс між функціональною та художньо-

образною природою навчальних веб-сайтів напряду залежить від жанрової репрезентації, що актуалізує проблематику між-жанрової внутрішньо-жанрової класифікації. Доведено, що принагідно до системи екранної репрезентації веб-культури жанр є соціокультурним феноменом, у рамках якого поєднуються очікування, вимоги та побажання, до яких виробник інформації здатен або може апелювати. Коректно спроектовані дизайн-рішення освітніх та навчальних веб-сайтів, які демонструють дотримання балансу функціональних (утилітарних) та естетичних компонентів системи, дозволяють користувачеві бути учасником жанрових поєднань та гібридизацій (інформаційний + ігровий; навчальний + розважальний тощо).

В цілому типологічна характеристика дизайну освітніх сайтів та порталів узагальнена нами у межах триступеневої структури, яка спирається на три головні типи представницького, навчального та універсального (портального) дизайну. За критерієм дизайн-регламентації (таксономії) компонентів освітніх інтернет-ресурсів типологічна характеристика уніфікує та узагальнює художньо-образну взаємодію системних, текстових та візуальних груп компонентів, які проаналізовані нами на основі застосування компаративного методу аналізу. У дослідженні показано, що системні компоненти мають достатньо широке поле представлення, проте з точки зору участі у побудові системи виражальних засобів є маркерами відповідного типологічного профілю сайту. В якості маркерів типології системи виражальних засобів визначені три компоненти дизайн-рішень, які оперують виражальними засобами у відповідному художньому контексті: 1) морфологічні рішення; 2) композиційне унормування; 3) стильові рішення. Обґрунтовано, що освітні інтернет-ресурси усіх трьох типів мають широкий репертуар виражальних засобів, які впливають із таксономічної структури кожного компоненту у взаємодії функціональної моделі та конкретного способу застосування комбінаторики виражальних маркерів.

У третьому розділі представлено аналіз просторово-композиційної структура мережевих ресурсів. Показано, що він спирається на засади

екранної композиції, яка має чимало відмінностей у порівнянні із композиційними рішеннями друкованого розвороту поліграфічного видання. Мережеве споживання інформації змінює практику застосування поліграфічних принципів роботи із просторово-композиційними рішеннями. Мережева комунікація має свою парадигму комунікації. Її присутність в інтернет-продуктах має обслуговуватися у тому числі і візуальними засобами. Важливе значення для побудови просторово-композиційних рішень має параметр композиційної поведінки елементів. Шрифтові рішення лишаються найбільш сталою системою інформування та використовується в якості засобу пред'явлення, передачі та інтерпретації повідомлень. Водночас його функціонал як інструменту читання має вкрай виразні художні властивості, які можуть як посилити/послабити інформативність повідомлення, так і виступати в ролі самостійного актора в художньому репертуарі дизайн рішень. За висновками авторки, типологія, що має значення для засобів художньої виразності має тріадну структуру і є наступною: 1) шрифт-шрифт; 2) шрифт-знак; 3) шрифт-ілюстрація. При цьому варто звернути увагу на ключову ознаку переходу шрифту в зображення. Це характеризується здатністю типографіки лишатися гарнітурою, не втрачаючи при цьому властивості набору. Імітаційні властивості шрифту мають лишатися носієм типографічного символізму, але при цьому бути компонентом художньої графічної мови. Наприклад, використання слів, словосполучень або реплік у плакатному режимі або звернення до глядача відразу двома нормами репрезентації: словесно-текстовою та художньо-образною. Стильові принципи є найбільш гнучкими категоріями в аналізі художньо-стильового репертуару (або стайлінгу) у дизайні освітніх сайтів та порталів. Показано, що серед головних маркерів стайлінгу, ключовими є наступні: А) художньо-емоційна визначеність, яка досягається шляхом максимальної конкретизації знакових та символічних аспектів художньої мови дизайну веб-сайту; Б) змістовна асоціація із контекстом, що виражається через видимі точки перетину між власне

повідомленням та його фоновими якостями, між центральною художньою ідеєю та окремим аспектами, що її уточнюють та поглиблюють; С) функціональність декоративного змісту: усі елементи веб-дизайну, що стилізують (прикрашають, створюють ефекти) мають бути підпорядковані утилітарній меті, значення якої є очевидним у системі юзабіліті.

Аналіз історичної генеалогії стайлінгу показує, що тенденції у веб-дизайні мають хвилеподібну динаміку та схильні до періодичного повторення окремих композиційних або формальних сукупностей, що закріплюються у візуальному репертуарі як найбільш типові та ефективні рішення. У цьому сенсі, важливо говорити не тільки про фіксацію стильових напрямків та тенденцій, але й про практику їхнього розвитку, зміни та трансформації.

У **четвертому** розділі доведено, що вагоме значення у системі виражальних засобів навчальних веб-ресурсів відіграють як цілком традиційні групи засобів (колір, форма, композиція), так і контекстуальні сукупності засобів, які поєднують у спільний комплекс емотивного споживання естетику та функціонал веб-сайту. Друга група засобів виразності визначається за зворотнім принципом (для особливості вираження задач альтернативного дизайну це може бути сформульоване як перелік рекомендацій, які описують некоректні рішення, лишаючи тим самим простір ефективності у зоні потенціального зростання): 1) композиційні рішення не мають породжувати додаткові інтерпретації; 2) морфологія об'єктів не повинна формувати вторинні (неієрархічні) компоненти; 3) тоново-колірні рішення мають оминути ефекти графічного шуму та декоративізму; 4) естетика в межах принципів web-accessibility має звужувати ефекти сприйняття, а не розширювати їх. Подібна структура рекомендацій має значення і для спеціальних виражальних засобів, які формуються у конкретних межах визначеного завдання. Доведено, що у випадку розробки коліно-тонового комплексу навчального веб-сайту варто зосередитися на контролі трьох найбільш важливих компонентів системи виражальних засобів: 1) участі

кольору у побудові форми та площини; 2) субординації змісту повідомлень за допомогою кольору (первинне – вторинне); 3) ранжуванні емоційного ставлення до контенту.

Результати дослідження акумульовано в **загальних висновках**. Отже структура дисертації відображає мету й завдання дослідження. Дисертація оформлена згідно вимог МОН України та відповідного Положення ХДАДМ до кваліфікаційних праць такого рівня.

Поряд із загальною позитивною оцінкою дисертації, слід звернути увагу на окремі **дискусійні моменти, зауваження та пропозиції**:

«Сучасні технології, зокрема, інтернет-освітні портали та сайти, здатні вирішувати нові завдання, оскільки допомагають в отриманні необхідної інформації та здійснюють її фільтрацію і локалізацію.

1. Шановна Олена Вячеславівна, Ви стверджуєте, що: «Сучасні технології, зокрема, інтернет-освітні портали та сайти, здатні вирішувати нові завдання, оскільки допомагають в отриманні необхідної інформації та здійснюють її фільтрацію і локалізацію». Скажіть, будь ласка, а наскільки фільтрація і локалізація здатна покращити здобування освіти на сучасному етапі.
2. Як Ви вважаєте, чому така важлива складова сучасної культурологічної науки як загальна тенденція актуалізації вивчення функціональних та утилітарних змістів дизайну досі не була проаналізована і досліджена українськими та Світовими ученими?
3. Сподіваюся, що проблеми альтернативного дизайну, які Ви досліджуєте у дисертації, знайдуть продовження у монографії, яку я пропоную Вам обов'язково видати після захисту цієї роботи.

Втім наведені зауваження не змінюють загальне позитивне враження від роботи, не принижують наукового та практичного рівня отриманих результатів та мають рекомендаційний характер.

Висновок про відповідність дисертації вимогам МОН України та відповідного Положення ХДАДМ. В цілому, за своїм рівнем, теоретичною

та практичною цінністю, науковою новизною, змістом та оформленням дисертація КУРЦЕВОЇ Олени Вячеславівни «Особливості дизайну освітніх сайтів та порталів: художньо-образні засоби виразності» відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, від від 12 січня 2022 р. № 44, «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України, від 19 травня 2023 р. № 502 та «Положення про порядок присудження наукового ступеня доктора філософії», затвердженого рішенням Вченої ради, від 25 травня 2023 р, протокол № 29 та освітньо-наукової програми «Дизайн», спеціальності 022 «Дизайн».

Дисертація КУРЦЕВОЇ Олени Вячеславівни є самостійною, завершеною та актуальною науковою роботою, тому її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора філософії із відповідної спеціальності.

Офіційний опонент –

доктор мистецтвознавства, професор
РОГОТЧЕНКО Олександр Олександрович

